

A1 Türkçe Uzun Tezi

KADIN VE EV

Sözcük Sayısı: 3931

Araştırma Sorusu: Halide Edib Adıvar'ın 'Sinekli Bakkal' adlı yapıtında aile kurumunda kadının rolü hangi yönleriyle ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER:

1. GİRİŞ	3
2. Kadının Ailedeki Rolü	4
2.1 Emine	4
2.1.1 Emine'nin Kendi Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi	4
2.1.2 Emine'nin Kurduğu Ailenin Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi.....	6
2.2 Sabiha Hanım	9
2.2.1 Sabiha Hanım'ın Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi.....	9
2.3 Rabia	12
2.3.1 Rabia'nın Kendi Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi.....	12
2.3.2 Rabia'nın Kurduğu Ailenin Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi	13
2.3.3 Rabia'nın İdeal Aile Yapısı	15
3. SONUÇ	17
4. KAYNAKÇA	19

1. GİRİŞ

Türk kültürü Osmanlı döneminden Batılılaşma hareketlerine kadar ataerkil bir toplum yapısına sahiptir. Bu bağlamda da ‘kadın’ figürü hep erkek egemenliği altında ezilmiş ve toplumda saygınlık görememiştir. Halide Edib Adıvar’ın ‘Sinekli Bakkal’ adlı yapıtında da Doğu-Batı çatışmasının kadın üzerinden incelenmesi üzerinde durulmuştur. Yazarın yaşantısı ve yaşadığı dönemin getirileri nedeniyle aile kuramı üzerindeki kadın ele alınır. Halide Edib’in kız öğretmen Okulu’nda ders vermesi ve I. Dünya Savaşı içinde Beyrut, Lübnan, Şam şehirlerinde kız okulları açılmasında verdiği büyük emekler kız çocuklarına ve kadınlara verdiği önemi arttırmıştır.¹ Bununla birlikte 1930’lu yılların penceresinden Meşrutiyet öncesi döneme ve Meşrutiyete giden sürece yönelen Adıvar’ın Sinekli Bakkal’da yalnızca bu dönemle sınırlı kalmayıp erken Cumhuriyet’le daha da belirginleşen problemleri de eserin esaslı konularından biri hâline getirmiştir. Modernleşmenin bir getirisi olarak ortaya çıkan ‘kadının toplumdaki yeri’ sorunsalını konu edinmiştir. Bununla birlikte kişisel hayatında sancılı bir dönem yaşayan ve eski eşiyle aile yapısını kurmayı başaramayan Adıvar, Sinekli Bakkal romanıyla kendi hikayesine benzer bir hikaye yazarak okuyuculardaki empati duygusunu gütmeyi hedeflemiştir.² Yapıt genel hatlarıyla Doğu kültürüne doğan ancak Batı kültürüyle büyüyen odak figür Rabia’nın arayışını anlatmaktadır. Bu tezde ise bu tema üzerinden kadın figürünün farklı aile yapılarındaki rolü incelenmiştir. Aynı zamanda figürlerin içinde buldukları sistemin düzeninden ve yaşayış biçimlerinden nasıl etkilendikleri verilmiştir. Tez üç bölümden oluşmaktadır ve her bir bölüm bir kadının rolünü

---

¹

² Otobiyografik BenliğinÇok-karakterliliği: Halide Edib’in İlk Romanlarında Toplumsal Cinsiyet (research.sabanciuniv.edu/5302/1/Hulya_Adak.pdf.)

anlamaktadır. Süreç üç kadın üzerinden içinde buldukları aile yapıları, bu yapının oluşmasındaki etkilerden ve ideal aile yapılarından değerlendirilmiştir. Tezin birinci bölümünde, Rabia'nın annesi olan ve Doğu kültürünü temsil eden Emine'nin aile yapısındaki rolü çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Emine'nin kendi ailesinin yapısına bakmakla başlanmış, daha sonrasında Emine'nin kurduğu ailenin yapısıyla devam edilmiştir. En sonunda ise Emine'nin iki ailedeki rolüne bakılmıştır. Tezin ikinci bölümünde ise, bir yan figür olan ancak kurguda önemli bir yere sahip olan Sabiha Hanım'ın aile yapısı incelenmiştir. Ardından ise Sabiha Hanım'ın Batı yönlü aile yapısındaki rolüne bakılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise, odak figür olan Rabia'nın rolü üzerinde durulmuştur. Öncelikle, Rabia'nın büyüdüğü ailenin yapısına bakılmış sonra da Rabia'nın kendi kurduğu ailenin yapısı incelenmiştir. Daha sonrasında ise Rabia'nın ideal aile yapısına ve bu 'ideal' in oluşmasındaki dış etmenlere bakılmıştır. Bu tez çalışmasında, Halide Edib Adivar'ın 'Sinekli Bakkal' eserinde, kadının aile kavramındaki rollerinin süreçlerinin nasıl irdelendiği ortaya konulmuştur. Yapılan incelemelerde, kadının 'aile' olgusunda kendini var etme çabasını, ait olduğu kültürü ailesine yansıtma arzusunu ve toplumlarda kadının rolünün hangi boyutta ele aldığı ve bunları nasıl aktardığı örneklenecektir.

2. Kadının Ailedeki Rolü

2.1 Emine

2.1.1 Emine'nin Kendi Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi

Emine, yapının kurgusunda doğrudan belirleyici olmasa da aslında odak figür olan Rabia'nın annesi olarak olay akışında dolaylı olarak etkili bir figürdür. Emine'nin kurgudaki yerinin önemini belirleyen şey ise hikâyesinin fazla detaylandırılmadan yalnızca geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatılmasıdır. Hem kendi ailesinde hem de kurduğu ailede yaşadıklarının bu teknikle kısa ve öz bir şekilde anlatılması yaşadıklarının doğrudan yapının işleyişini etkilemediğini ancak bir neden-sonuç ilişkisi kurulması açısından önem arz ettiğini

göstermektedir. Emine’yi ve yaşadıklarını bu bağlamda önemli bir unsura çeviren şey odak figür olan kızı Rabia’yı yetiştirilmesindeki rolü olmuştur. Rabia’yı yetiştirmesinde ise kendi ailesinden gördüğü anlayışlar etkili olmuştur.

Sinekli Bakkal gibi bir küçük, dar bir arka sokağa doğan Emine bu sokağın kültürü ve insanlarıyla büyümüştür. Gerek mahalle kadınlarının dedikoduları gerek mahallelinin toplanma alanındaki sohbetleri, kavgaları, eğlenceleri burada yaşayanların Sinekli Bakkal’dan başka bir hayatın olmadığı fikrine kapılmalarına neden olmuştur. Bağlılığın bu denli fazla olması, mahallelinin de bu uzamdaki yapıyı içselleştirmesini ve bunun dışına çıkmayı reddetmesine neden olmuştur. Bu yapı ise çoğunlukla Emine’nin babası yani Sinekli Bakkal’ın İmamı tarafından oluşturulmuştur. İmam’a göre Sinekli Bakkal’da insanlar için iki keskin yol vardır: cennet ve cehennem. Zevke, şevke ve arzulara kurban düşmezsen cennete; düşersen cehenneme gidersin. *“Cennet yolcuları bambaşka insanlardır. Gülmezler, oynamazlar, rahat etmezler ve kimseye rahat vermezler. Onlar için zevk ve neşe veren her şey günahtır.” (Adıvar,16)*

Çocuk yaşta annesini kaybeden Emine, bir anne ilgisi görmemiştir. Bununla birlikte yaşadığı evdeki anne yoksunluğundan dolayı erken yaşta bir annenin sorumluluklarını yüklenmek zorunda kalmıştır. Annesinin ölümünden sonra tutunabilecek tek dalları birbirleri kalan babası ile büyümüştür ve birbirlerinin ailesi olmuşlardır. Bu durumda babasının İmam oluşu ve mesleği gereği bağınaz ve tutucu bir yapıya sahip olması Emine’nin erginlik zamanlarında karakterinin bu doğrultuda oluşmasına neden olmuştur. Bir mahallenin yapısının oluşmasında bu kadar etkili olan İmam, kendi kızı olan Emine’nin de bu doğrultuda yetişmesinde çok etkili olmuştur. Bu nedenledir ki Emine çocukluğunu mahalle çocuklarıyla oynayarak, gülererek geçirmemiş ve yapıt boyunca mağdur, mutsuz, memnuniyetsiz olmuştur. *“ Suratsızdı, gülmezdi, İmam’ın akidesinin biricik timsali gibiydi.” (Adıvar, 17)*

2.1.2 Emine'nin Kurduğu Ailenin Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi

Yapıtta Emine'nin babasını bile karşısına alabilecek kadar büyük bir aşk ile bağlandığı Tevfik ile ilişkileri, evlilik yani bir aile kurmak ile sonuçlanmıştır ancak bu evlilik istendiği gibi bir mutlu sonla değil, kısa süre sonra hızlı bir ayrılma ile neticelenmiştir. Birbirlerine karakter olarak hiç benzemeyen ve bir türlü uzlaşmayı sağlayamayan bu iki figür, akla ve mantığa sığmayan bir kararla evlenmişlerdir. *“Esasen Tevfik’de, gözü vardı. Bütün mütehakkim tabiatler gibi o da, balmumu gibi bir kalıptan kalıba giren Tevfik’de ideal bir koca sezdi.” (Adıvar, 19)*

Tevfik ile İmam'ın yıldızının hiç barışmamasının sebebi Tevfik'in sanatkâr oluşudur. İnsanları güldürmek, mutlu etmek üzerine çalışan Tevfik, İmam'ın hayata bakış açısına göre yanlış yapmaktadır. Bu nedendir ki İmam kızıyla olan ilişkisini hiçbir zaman desteklememiştir. *“Tevfik'in evine geldiği gün İmam, mahalle huzurunda Emine'yi reddetti.” (Adıvar,19)*

Evliliklerinin hemen ardından ortaya çıkmaya başlayan sorunlar Tevfik sürgün edilene kadar artarak devam etmiştir. Bu sorunların başında ise evliliğin dinamiğinin çifte ağır gelmesi yer almaktadır. Tevfik evlenmeden önceki Emine ile şimdiki Emine'nin aynı insan olmadığı düşüncesine kapılmış ve bu düşünceyle Emine'nin yaptığı her hareket ona batmıştır. Emine ise hemen baba evinin özlemini yaşamaya başlamıştır. Özellikle Emine'nin Tevfik ile babasını sürekli kıyaslaması Tevfik'ten kopmasını hızlandırmıştır.

“Bilhassa babasıyla mukayese edince Tevfik'i çok aşağı görüyordu. İmam temizdi, muntazamdı, erken kalkardı, evde hemen hiç konuşmazdı. İbadet ve para kazanmak... Bütün zamanı, zekâsı bu iki işe vakfedilmişti.

Halbuki Tevfik?

Evvela pisti, sonra yattığı, kalktığı, çalıştığı zaman belli değildi. Sabahları yataktan kaldırmak için bacağından sürüklemek lazımdı. Hele yatak çarşaflarını sigara külüne bulayıp yatakta sigara içişi, Emine'yi zıvanadan çıkarıyordu. (Adıvar,21)

Bununla birlikte, Tevfik'in Emine'ye verdiği sözleri tutmaması ve bu nedenle ekonomik durumlarının gitgide kötüleşmesi, Emine'nin artık ipleri eline almasına neden olmuştur. Emine'nin baskın olduğu ilişkide Tevfik, iyice içine kapanmış, sessiz bir adama dönüşmüştür ve bu durum ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Karı-koca arası iletişim ağını sağlam temellere dayandıramadıklarından ilişkileri çok kısa zamanda dinamiğini kaybederek bitmiştir. Yalnızca iletişimde değil aynı zamanda saygıda da sorun yaşayan çift, bir de Tevfik'in aile içi meselelerini taklit yoluyla arkadaşlarına anlatması ile yalnızca kurdukları aileyi yok etmekle kalmamış, birbirlerini sevseler bile tamamen kopmalarına neden olmuştur. Buna karşın, söz üzerinde dağılan aile fiilen dağılamamıştır çünkü ikilinin ayrılık aşamasında Emine hamile olduğunu öğrenmiştir ve dünyaya gelen Rabia bu aile arasındaki incecik bir bağ olmuştur. *“Yalnız Sinekli Bakkal, Emine'nin kucağında Tevfik'in kızını görünce onu hatırladı.” (Adıvar,29)* “

Eserlerinde kadın figürü üzerinde çok durmasının bir yansıması olarak, aşk, evlilik, aile gibi konular üzerinde de çok durmuştur Halide Edib. Adıvar'a göre evliliklerdeki en büyük problem kadın ve erkek ailelerinin evlilik arzusunda olan çocuklarına karşı çıkmalarıdır. Adıvar, kadın ve erkeğin özgür iradeleri ile evlenmeleri görüşündedir ancak bu ailelere hiç danışmadan yapılan evlilikleri savunduğunu göstermemektedir. Adıvar'a göre ailelerin görüşleri her zaman önemlidir ve aile rızası alınmadan yapılan evlilikler mutlaka bir problem ile sonuçlanır. Halide Edib evliliğin yalnızca aşk ile idare edilebilecek bir kurum olmadığı

aynı zamanda yaşam ve fikir birliğine de ihtiyaç olduğu görüşündedir.³ Bu sebeptendir ki evliliklerindeki iletişimsizlik, fikir ayrılıkları; çiftlerin sohbetlerinin yapıtta belirtildiği gibi ‘vırltı ve dırltıya’ dönmesine neden olur.

“Köşe başlarında yolu beklenen İmam ‘ın kızı başka, bakkal Tefik ‘in karısı Emine başka. Tefik bunu çabuk anladı. O beyaz yüzde kalbe çarpıntı veren ince, pembe dudaklar, şimdi vırltıyı, dırltıyı yüksek sanatlar derecesine çıkaran aksi bir ağız...” (Adıvar,20).

Aynı zamanda evliliği şahsi bir kurum olarak gören Halide Edib, aile içi konuşmaların topluma yansıtılmasına da sert bir eleştiri getirmiştir. Halide Edib’in bu konuya getirdiği eleştirinin temel sebebi aslında evlilik kurumuna olan saygısından kaynaklanmaktadır. Evliliğin yalnızca iki kişi arasında gerçekleşmesi gereken bir olay olduğu düşüncesiyle ve feminist- modern yapısıyla evlilik kurumuna üçüncü bir kişinin dâhil olmasını eleştiren Adıvar, bu nedenden ötürü Tefik’in de Emine’yle olan özel anlarını üçüncü kişilerin söz hakkı elde edebileceği şekilde anlatmasına eleştiri getirmiştir. Bununla birlikte Halide Edib’in yapıtı tanrısal anlatıcı üzerinden yazması yani olayları üçüncül tekil şahıs üzerinden anlatması, yapıt üzerinden toplumsal olaylara sınırsız yorum yapabilme yetkisini vermiştir.

“ Dükkân sahnesi bitince, Tefik, Emine ‘nin yatak odasındaki halini taklide başladı. Tezgâhın üstündeki teneke kutuyu ayna gibi karşısına almış, diliyle üst dudağını şişirmiş, üst dudağının tüylerini muhayyel bir cımbızla yoluyordu. Bu doğrudan doğruya bir kadının mahremiyetine tecavüzdü.” (Adıvar,24)

---

³Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal. www.tdk.gov.tr/images/20141131.pdf.

2.2 Sabiha Hanım

2.2.1 Sabiha Hanım'ın Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi

Sabiha Hanım yapıtta Rabia'nın örnek aldığı bir karakter olarak yer alır. Bu yüzden Rabia'nın aile yapısının verilmesi için Sabiha Hanım'ın aile yapısı üzerinde de çok durulmuştur. Sabiha Hanım karakteri gereği çok baskın bir kadın olduğundan kendi aile yapısında da bu özelliğini oldukça öne çıkarır. Yönetmeyi ve insanları yönlendirmeyi seven bir karakter olarak çevresindeki bütün insanlar tarafından tanınmaktadır. Kocası Selim Paşa'nın bir konu üzerinde danışmak için Sabiha Hanıma uğraması veya Hilmi'nin zor bir durum karşısında Sabiha Hanıma gelmesi onu daha da güçlü bir figür haline getirmektedir. Bununla birlikte Selim Paşa'nın Zaptiye Nazırı olması Sabiha Hanım'ın eşinin işi gereği edindiği sosyal çevre içerisinde öne çıkmasını sağlamıştır. Yapıt genelinde Sabiha Hanım hep Batı yani 'modern' kültür kadını olarak yer almıştır. Bu batılı özelliği misafirperverliği, müziğe düşkünlüğü, sanata verdiği önem üzerinden anlaşılmaktadır. Evine gelen her misafire verdiği önem aynıdır Sabiha Hanım'ın: Her misafir için mutlaka bir hazırlık yapar, koca koca sofralar kurar. Sabiha Hanım aynı zamanda eğlenceye de düşkün bir kadındır. Evinde günler düzenlemeye, yemekler hazırlayıp şarkılar dinlemeyi sever. Bu eğlence düşkünü tarafını ailesi üzerinde de kullanarak bu aktivitelere oğlu Hilmi ve kocası Selim Paşa'nın da dâhil olmasını sağlar.

“Hayır sahibi bir kadın, merhametli ve atıfetli, sağ elinin verdiğini sol eli duymaz... Bu Selim Paşa'nın karısı Sabiha Hanım'ın bir cepheden görünüşü. Fakat onun dedikoduya sebebiyet veren başka bir yüzü daha vardır. Saza, söze düşkün, başına bir sürü dalkavuk toplar, dalkavuklarından çarçabuk bıkar, bir dalda durmayan bir kadın! Fakat bunların hiçbiri Sabiha Hanım'ı müteessir etmez. Kahkahası daimi, neşesi mikrop gibi yakınlarına geçer. Yaşı

ve içtimai mevkii uysun uymasın her hoşuna giden insanla dosttur. Dostları vakitli vakitsiz konağa gelir ve Hanımefendi'nin odasına dalarlar.” (Adivar, 35)

Sabiha Hanım'ın eşi Selim Paşayla arasındaki ilişki bir aşka bağlı değil alışkanlığa bağlıdır. Kurduğu düzenin bozulmasını istemeyen Sabiha Hanım bu durumda eşinin hatalarını göz ardı etmektedir. Örneğin, eşinin onu aldattığını bilmesine rağmen bu duruma göz yummuş ve eşinin ondan olmayan kızını sırf ona acıdığından evine kabul etmiştir. Bu durum aynı zamanda Sabiha Hanım'ın ne kadar merhametli, hayır sahibi ve iyi kalpli bir kadın olduğunun da bir göstergesidir. Aslında Sabiha Hanım'ın bu durumu kabullenmesinin esas sebebi aile kurumuna olan bağlılığı ve ailesinin dağılmasını istememiş olmasıdır. Selim Paşa'nın kendisini aldatmasına rağmen Sabiha Hanım eşi işiyle ilgili sıkıntılar yaşadığı zamanda da onun yanında olmuştur.

“ Sabiha Hanım on senelik evlilik hayatından sonra başka çocuk doğurmayınca Paşa da gizlice bir buğday tüccarının kızıyla evlendi ve konaktan uzak bir semtte genç karısını yerleştirdi. Fakat ikinci karısı da evvela Hilmi'den daha çelimsiz bir kız doğurdu, iki sene sonra ölü bir kız doğururken kendi de lohusa döşeginde can verdi. İşte bu vak'adan sonra Selim Paşa kayıtsız ve şımarık Sabiha Hanım'ın ne kadar karakter sahibi olduğunu anladı. Kendisi daha içini dökmeye cesaret etmeden kadın, ona evlenmesinden haberdar olduğunu, hatta oturduğu evi ve küçük kızın adını bile bildiğini söyledi. Hiç sitem etmedi. Yalnız anasız kalan Mihri'yi yanına alıp kendi evladı gibi büyütmeyi teklif etti.” (Adivar, 44)

Sabiha Hanım ailesinde yalnızca eşiyle değil oğluyla da sıkıntılar yaşamıştır. Asi bir ruha sahip olan Hilmi her ne kadar annesini çok sevse ve ona çok bağlı olsa da kimi zaman Sabiha Hanımla anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bu anlaşmazlıkların esas sebebi ise aslında Hilmi'nin babası ile yaşadığı sıkıntılardır. Bir Jön Türkçü olduğundan babasının göreviyle hep karşı karşıya gelmiştir Hilmi ve bu babası ile arasının açılmasına neden olmuştur. Sabiha

Hanım aslında ailelerinde düğümü önleyen güçtür ancak onun bu verdiği emekler ailenin dağılmasını önleyebilecek nitelikte olamamıştır. İkilinin birbirleriyle yaşadığı bu tartışmalardan en çok etkilenen Sabiha Hanımdır. Her ne kadar dışarıdan güçlü durup olayı kontrolü altına almaya çalışsa da kargaşa ortamı dağıldıktan sonra en çok üzülen her zaman Sabiha Hanım olmuştur. Bu durum ise aile dinamiğinin bozulmasına neden olmuştur. Hilmi'nin babası ile yaşadığı ve şiddete başvurulacak kadar büyüyen tartışmalar Sabiha Hanım'ın kontrol altına alabileceği bir kargaşa olmuştur ancak görevi gereği oğlunu sürgün etmek zorunda kalan Selim Paşa'yı durdurabilecek bir güce sahip olamamıştır ve bu durum ailesine önemli bir vurgun olarak geri dönmüştür.

Halide Edib yapıtta Sabiha Hanım üzerinden kadının, annelik rolünü yücelterek aile içindeki yerini kavramayı sağlar. Bununla birlikte ilk eşiyle sancılı bir evlilik yaşayan ve eşinden saygı görmeyen Adıvar bu konuda özel bir hassasiyet geliştirmiştir. Kendisine ikinci bir eş alacağını ilan eden eşi karşısında Adıvar'ın duygu durumu ve düşünceleri eserlerine de yansımıştır. Bu nedenle her ne şart dâhilinde olursa olsun eski nesil çok eşli erkek anlayışını eleştirmiş ve bu düşüncesini de yapıtta Sabiha Hanım üzerinden vermiştir. Dönem şartları gereği çok eşliliğin yaygın olmasından dolayı eleştirisini doğrudan açıklayamayan Adıvar, yapıtta çok eşliliğin kötülüğünü ortada kalan bir çocuk üzerinden anlatmıştır. Bununla birlikte Sabiha Hanım'ın ailesinin sunuşunda Halide Edib, aile içinde kadının rolünü sorgulamış ve siyasi, sosyal ve kültürel değerler açısından ataerkil yaşam algısı içinde olumlu yöndeki katkısını vurgulamıştır. Yazar, kadının bireysel ve toplumsal yaşam içerisinde sömürülmesine karşı tavır almıştır. Bu vurgu dönemin yozlaşmış kadın algısına karşı sert bir eleştiridir aslında. Halide Edib, kadının yalnızca çocuk doğuran, evi geçindiren bir varlık veya kimliksiz ve silik bir süs nesnesi olarak görülmesini kınar ve yapıtta bu düşüncüyü Sabiha Hanım üzerinden ele alır. Yazar'a göre kadının toplumsal yaşamdan soyutlanması, evin ve ataerkil düzenin sınırları içerisinde hapsedilmesi yeni çağın kabul edebileceği bir durum değildir ve

bu sınırlar artık kırılmalıdır. Bu yüzden yazar yapıtta kadını evin dışına çıkartarak, ona sokak, konak ve sarayın kapılarını açar. ⁴

“—Devleti çeviren çarklar, sakat; cemaat hayatı çürümüş, kadınlarımız... Annesi sözünü kesti:

—Kadınlara neden bidüziye hücum ediyorsun?

—Niçin etmeyeyim? Sade zevke, çocuk doğurmaya mahsus birer alet... Hangisine insan diyebiliriz? Zincirleri altın bile olsa, kendileri birer esir...(Adıvar, 63).

2.3 Rabia

2.3.1 Rabia'nın Kendi Aile Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi

Rabia babasını çok uzun süre tanımadan ve baba figürünün yokluğuyla annesi ve dedesiyle birlikte büyümüştür. Emine'nin yaşadıkları büyük olaylar ve trajediler sonucu Tevfik'ten nefret etmesi Rabia'nın 'baba' figürüne hep önyargılı bakmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kırsal kesimden gelen Emine ve İmam, Rabia'yı da baskıcı bir şekilde yetiştirmiştir. Ailesinden gelen bu baskıcı yaklaşımdan oldukça etkilenen Rabia bir de hafız olup çalıştırılmaya başlandıktan sonra her çocuk gibi sokaklarda güle oynaya gezen, oyunlar oynayan bir çocukluk sürememiştir. Çocukluğunu yaşayamadan, erkenden yetişkinliğin getirdiği sorumlulukları üstlenmesi ile Rabia'nın bireysel kimliğinde dominant ve dik başlı özellikler ortaya çıkmıştır. Emine ve İmam'ın çıkarları doğrultusunda bir taraftan bir tarafa sürüklenmiştir Rabia. “ *Baba kız aralarında düşündüler, taşındılar, kızı hafız yapmaya karar verdiler.*” (Adıvar,32) İmam ile arasındaki tek bağ İmam'ın anlattığı hikâyelerle Rabia'ya aşladığı din olgusu olmuştur. Emine ile olan bağı ise Emine'nin İmam'ın arkasından iş çevirirken Rabia'yı kullanması yönünde olmuştur. Rabia biraz daha büyüdükten ve çalışmaya

---

⁴ Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal. www.tdk.gov.tr/images/20141131.pdf.

başlayıp eve para getirdikten sonra yoğun çalışma saatlerinin de etkisiyle ailesi ile arasındaki tek bağ maddiyat olmuştur. Öte yandan annesinin katı kuralcılığının, babasının özgür ruhunu taşımaktadır Rabia. Karar verdi mi peşini bırakmama, etrafındakilere canı pahasına yardım etme huyu babasının izlerini taşımaktadır. Buna karşın kabullenmediği şeyleri asla yapmama, inat etme ve aklının alamadığı durumları kadere ve alinyazısına bağlama huyu annesinin izlerini taşımaktadır.

2.3.2 Rabia'nın Kurduğu Ailenin Yapısı ve Onun Üzerindeki Etkisi

İçinde bulunduğu aile yapısı içerisinde, aile üyelerinden çok yönlü bir şekilde etkilenen Rabia, kendi kurduğu aileye de bu etkileri yansıtmıştır. Âşık olduğu ancak çok yönlü sınıf farklılıkları yüzünden uzun süredir kavuşamadığı Peregrini (Osman) ile evlenerek kendi ailesini kurmuştur. Rabia ve Peregrini'nin farklı dinle mensup olmaları birlikte bir aile olma süreçlerinde bir engel olmuştur. İdeal aile yapısında bir Müslüman ile evlenmek isteyen Rabia Peregrini'ye olan hislerini kendine ve çevresine itiraf etmek konusunda zorlanmıştır. Bununla birlikte maddi olarak Rabia'dan çok daha üst bir sınıftan gelen Peregrini ile Rabia kurdukları ailede bu konu yüzünden anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Rabia'nın Sinekli Bakkal'dan ayrılmak, kendi evinden çıkmak, kocaman köşklere taşınmak istememesi buna karşın Peregrini'nin alışageldiği hayat standartlarında yaşamaya devam etmek istemesi onların bu konudaki anlaşmazlıklarından biridir.

“Peregrini, onların yanında oturmak istememiş. Piyano çalmayı onların sohbetine tercih etmiş. Varsın etsin. Bundan Rabia'ya ne? Vehbi Efendi gibi büyük adamlar, şehzadeler, hanımlar onun gözünün içine bakıyor. Bu topraklarda yirmi yaşında kim bu kadar rağbete nail olmuş? Sinekli Bakkal gibi zavallı bir arka sokakta, doğup da bu kadar meşhur olan bir kızı hangi tarih yazmış!” (Adıvar, 311)

Esas olarak Rabia ve Peregrini'nin yaşadıkları sıkıntıların nedeni Rabia'nın ideal aile yapısıyla Osman'inkinin aynı olmamasıdır. Rabia çocukluğundan beri bir yetişkin gibi davrandığı ve çevresindekileri idare etmek zorunda olduğu için kendi ailesine daha ilgisiz kalmıştır. Kendi ailesine karşı bu ilgisizliği genel olarak aile kuramına karşı da ilgisiz kalmasına neden olmuştur. Peregrini ise ailesi özellikle annesi ile birtakım sıkıntılar yaşadığı için bir anne sevgisi niteliğindeki sevgiye muhtaçtır. İkilinin bu konudaki çatışmaları kendi aile ilişkilerinde sıkıntılar yaşamalarına neden olmuştur. Aynı zamanda Rabia'nın çocukluğunu yaşayamamasının ortaya çıkarttığı bir başka etki ise çocuklara edindiği bakış açısidir. Rabia kendini hep bir yetişkin olarak gördüğünden çocuklara karşı hep temkinli davranmaktadır, bu ise onun kendi ailesinde bir çocuğa hemen sıcak bakmamasını sağlamıştır. Rabia'nın önündeki Emine ve Sabiha Hanım figürlerinin yarattığı 'aile yönetimindeki kadın üstünlüğü' ise onun kendi ailesinde üstün ve yapıcı olmaya gitmesine neden olmuştur. Ailedeki erkeğin ne yapması gerektiğini bilmeden yetişmesi ve erkeğe üstlenecek bir rol bırakmaması Peregrini ile olan ilişkisinde bir iletişimsizliğe neden olmuştur çünkü Rabia bütün işleri tek başına hallettiğinden Peregrini ile paylaşacak bir işi kalmamıştır. Bununla birlikte yapıtta Batı kültürünü temsil eden Peregrini ve Doğu kültürünü temsil eden Rabia arasında bulunan kültürel farklılıklar da aile yapıları içerisinde bir iletişimsizliğe hatta bir çatışmaya neden olmuştur. Müzikten, sanattan konuşmaktan hoşlanan Peregrini karşısında Rabia'nın bu konularla ilgili sürekli konuşmak istememesi ikilinin bir anlaşmazlık yaşamasına neden olmuştur. Tevfik'in sürgün edilmesiyle birlikte psikolojik olarak zor bir süreçten geçen Rabia karşısında Peregrini'nin desteği ona çok iyi gelmiştir ancak bu bunalım karşısında zaman zaman yalnız kalmak isteyen Rabia, bir ailede çiftlerin uyması gerektiği belirli yazısız kurallara uymayarak eşyle birtakım iletişim sıkıntıları yaşayarak, aralarını açmıştır. Rabia'nın gözündeki aile yapısı iki farklı kültür ve anlayışlardaki aileler tarafından kurulduğu için bu aileler arası farklılıkların yansımaları kendi ailesinde ortaya çıkmıştır.

Rabia'nın zihnindeki aile yapısı farklı yapıdaki iki bloğu temsil eden elementler ile karmaşık bir şekilde oluşmuştur. Oluşan bu yapı ise kendi ailesini kurma sürecinde gerek Peregrini ile olan ikili ilişkilerinde gerek aile kurmanın yazısız bir sürü kuralına uymamasında etkili olmuştur.

2.3.3 Rabia'nın İdeal Aile Yapısı

Rabia çocukluğundan beri farklı yapılanmalardaki ailelerle vakit geçirdiği ve onlarla birlikte büyüdüğü için kendi kurmak istediği aile yapısı gözlemlediği bu aile yapılarından etkilenmiştir. Birlikte büyüdüğü annesinin ve dedesinin baskıcı tavırları Rabia'nın aile kavramı üzerinde belirli normlara sahip olmasını sağlamıştır. Örneğin, babasız yalnızca annesi ve dedesiyle birlikte büyümesi Rabia'nın baba figürünün ne olduğunu ve rollerinin neler olduğunu bilmeden yetişmesine neden olmuştur. Bu durum ise aile yapısı üzerinde babanın görevlerinin annenin yapması gerektiği ve anne statüsünün baba statüsüne göre daha baskın olduğu düşüncesine sahip olmasını sağlamıştır. Yapıtın ilerleyen kısmında Rabia'nın Tevfik'le birlikte yaşamaya başlaması ve evi çekip çeviren rolünü üstlenmesi de bu aile kavramındaki 'kadın üstünlüğü' düşüncesini destekleyecek niteliktedir. Bununla birlikte Emine'nin İmam'ı idare ederek ondan habersiz iş çevirmesi Rabia'nın da kendi işini kendi görebilecek ve başkalarının arkasından iş çevirebilecek bir potansiyel taşımasına neden olmuştur. Aynı zamanda İmam ile ilişkisinden gelen dine olan bağlılığı karşısında kendi ideal aile yapısında eşinin Müslüman olmasını düşünmesine neden olmuştur. Buna ek olarak kendi ailesinde Emine ve Tevfik'in yaşadığı sıkıntıları bildiğinden aşk kavramına uzak kalmasına neden olmuştur ancak Tevfik'le yaşamaya başladıktan ve Tevfik'in aslında Emine'yi ne kadar çok sevdiğini anladıktan sonra Rabia'nın aşka olan bu uzaklığı bir nebze kırılmıştır. Aynı zamanda Tevfik'le yaşamaya başladıktan sonra Tevfik'in, Pembe'nin ve Rakım'ın hayatlarının şen şakraklığı Rabia'nın da ideal aile yapısında bu şen şakraklığı barındırmasını sağlamıştır. Rabia'nın çocukluğundan beri para kazanarak ekonomik bir özgürlük elde etmesi

de kendi aile kurma sürecinde maddiyata bir önem vermemesine neden olmuştur. Çocuk yaştan beri çalışıyor olması aynı zamanda çocukluğunu doya doya yaşayamamasına, çocukluğunu yaşayamaması ise çocuklara karşı daha soğuk yaklaşmasını ve ideal aile yapısında çocuklara büyük bir değer vermemesine neden olmuştur.

Rabia'nın çocukluğundan beri çalışmaya Sabiha Hanım'ın evine gitmesi ve kendi ailesinin yanında geçirdiği kadar Sabiha Hanım'ın ailesiyle vakit geçirmesi onun kendi ideal bulduğu aile yapısında Sabiha Hanım'ın ailesinin de etkisini arttırmıştır. Sabiha Hanım'ın kendi ailesindeki baskısı ve ailesini yönetecek şekildeki tavırlarını gören Rabia da 'kadının aile üzerindeki etkisi' olgusu daha da güçlenmiştir. Sabiha Hanım'ın aile kuramı üzerindeki rolünü kendine örnek ala Rabia bu bağlamda aşkı hakkında da Sabiha Hanım'dan akıl almıştır. Bu bağlamda Rabia'nın Sabiha Hanım'ı kendine örnek alabileceği bir figür olarak gördüğü yapıtta diyalog tekniğiyle verilmiştir. Bununla birlikte Sabiha Hanım ve ailesiyle kendi ailesi kadar vakit geçirmesi kendi ailesindeki bazı yanlışları da fark ederek kendisinin bu yanlışları yapmamak istemesinde etkili olmuştur. Kırsal kesimden gelen kendi ailesi ile modern bir kesimden olan Sabiha Hanım'ın ailesini karşılaştırması kendi ideal aile yapısını ikisinin bir harmanı olarak elde etmesini sağlamıştır.

“Hanımefendi, bir Müslüman kızı, bir Hıristiyan'la evlense ne olur?”

— *Ne tuhaf sual kızım. Bir şey olmaz. Çünkü kimse nikâhlarını kıymaz; çünkü şeriat bırakmaz.*

— *Fakat, şeriatı dinlemeseler, evlenseler...*

— *Mahalleli ikisini de taşta tutar.”*

— *Fakat Hıristiyan karısı alan Müslüman erkek yok mu?*

— *Erkekler başka... O kadarını bilemedin mi? (Adıvar, 153)*

Kadın figürüne bu kadar önem veren yazar, doğal olarak odak figür Rabia'yı hikâyenin merkezine yerleştirir. Bu doğrultuda da yapıttaki olaylar Rabia etrafında düğümlenir ve yazar kadın figürünü en detaylı Rabia üzerinden yazmıştır. Adıvar'a göre evlilik hem aşk hem mantık gerektirir. Rabia üzerinden de evliliğin hem aşka hem de mantığa ihtiyacı olduğunu savunur. Kalp ve aklın birlikteliği ebedi mutluluğun kapılarını açar. Yazar aynı zamanda aşk ve sevgiyi, insan hayatını düzenleyen en önemli değerler bütünü olarak görür. Bu nedenle Rabia'nın gerçek aşkını farklı kültür ve yaşamlardan gelen Peregrini olarak seçer. Adıvar'a göre bu ikilinin aşkı toplumsal ve kültürel algıların yeniden sentezleyici gücüdür.⁵ Bununla birlikte, aşk ve sevgiyle birleşen iki insanın kültürlerinin farklılıkları bir günah arz etmez. Sevgi, hiçbir zaman günah olamaz.

3. SONUÇ

Halide Edib Adıvar'ın Sinekli Bakkal yapıtı, yazarın yaşantısı ve yaşadığı dönemin getirileri nedeniyle aile kuramı üzerinde kadını ele alır. Tezde odak figürlerin içinde bulunduğu durumlar ailelerinin yapıları ve bu yapıda figürlerin rolleri ve yazarın bu durum üzerindeki yazınsal tercihi üç kadın üzerinden iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Halide Edib'in Sinekli Bakkal'ı Doğu-Batı çatışmasını I. Meşrutiyet'ten sonraki İstibdat döneminde, kadın sorunu üzerine işlenmiştir. Bu bağlamda toplumsal bir yapıt olan Sinekli Bakkal'da yazar, bu baskı döneminin en büyük sorunu olan doğu kadının toplumda yer bulma çabasını ve bu çaba karşısında ezilişini aktarmıştır. Aynı zamanda dönemde gerçekleştirilmesi hedeflenen Batılılaşma hareketleriyle Batı kadınları gibi Türk kadınının da modern ve dik duruşlu olması gerektiğine değinmiştir. Bu bağlamda da Doğu kadınınını Emine üzerinden, Batı kadınınını da Sabiha Hanım üzerinden aktarmış, odak figür Rabia'yı da bu iki kültür kadınının bir sentezi olarak sunmuştur. Bu sunuş sırasında da toplumun kadın algısına sert bir eleştiride

---

⁵ Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal. www.tdk.gov.tr/images/20141131.pdf.

bulunmuş ve kendi çağdaş düşüncelerini benimsetici anlatım yolu izlemiştir. Bu durumun temel nedeninde Halide Edib'in ne tam Doğu'yu ne de tam Batı'yı savunmasıdır. Batı'nın gelişmişliğini doğunun kültürel normlara bağlılığını doğru bulan Halide Edib yapıtta iki kültürde yanlışlarına değinerek doğru olanı ikisini sentezi olan Rabia üzerinden vermiştir. Rabia'nın aile kuramına bakışını yanlışlar arasında doğruyu bulmasını sağlayarak geliştirmeye çalışan Halide Edib toplumu bu bağlamda sorgulamaya itmek ve kadının toplumda tam anlamıyla güçlü bir varlık olarak yer almasını sağlamayı amaçlamıştır. Konu edilen tezde ise romandaki figürlerin yaşadıkları süreç ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ve ataerkil, geleneksel toplum yapısı içerisinde figürlerin yaşadıkları neden sonuç ilişkisi içerisinde yazılmıştır. Bu neden sonuç bağı içerisinde olanın olması gerekenle ilişkisi incelenmiştir. Dönemin en büyük özelliği olan Doğu'nun kültür yapısının doğru yanlarını koruyup yanlış yanlarını atarak yerine Batı'nın kültürünü, uygarlığını almayı Halide Edib de kendine amaç belirlemiştir. Sonuç olarak Halide Edib Adıvar'ın 'Sinekli Bakkal' adlı yapıtında kadın figürünün toplumdaki statüsü belirlenmiş ve bu sınıflı toplum yapısında kadının yalnızca yetkinliğinin aile kuramı üzerinde olduğu kanısına varılmış ve kadının özgürleşmesinin ancak Batı'daki kadına verilen değeri yakalayabilmesiyle olabileceğini savunmuştur.

KAYNAKÇA:

Adıvar, Halide Edip. Sinekli Bakkal. Can, 2014.

Otobiyografik Benliğin Çok-karakterliliği: Halide Edib'in İlk Romanlarında Toplumsal Cinsiyet

research.sabanciuniv.edu/5302/1/Hulya_Adak.pdf.

Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal. www.tdk.gov.tr/images/20141131.pdf.
